

HARMONIE

Hoe experimenteel componist Louis Andriessen op uitnodiging van het conservatieve Concertgebouworkest een prachtig jubileumconcert maakte. 'Een psychologische thriller over een bijna-botsing van grootheden.'

ORKEST

De documentaire heet *Imperfect Harmony*. Straks zullen wij begrijpen waarom. De eerste beelden. Het Concertgebouworkest. Tedere slottonen van *Mysteriën*. Groot applaus.

De eerste teksten in beeld:
Het Koninklijk Concertgebouw Amsterdam en het Koninklijk Concertgebouworkest

vieren hun 125-jarig jubileum. Voor hun verjaardagsconcert vragen ze de Nederlandse avant-garde componist Louis Andriessen om een nieuw orkestwerk te componeren.

Andriessen neemt zeven jaar de tijd om te accepteren.

En nu, met nog een week te gaan voor de Wereldpremière, treffen Louis, het orkest en chef-dirigent Mariss Jansons elkaar voor de eerste repetitie.

Ze hebben slechts vijf dagen om tot een optimale uitvoering te komen.

EN DAN BEGINT de film pas echt.

Met onheilspellende beelden van een herfststorm op het Museumplein.

Zwaaiende takken, wankelende voorbijgangers, stuivende bladeren. En Louis Andriessen die zich naar het Concertgebouw worstelt. Een plastic Gall & Galltasje aan de hand.

De camera zoekt de vergulde lier bovenop het dak die vervaarlijk zwiept.

Voorspellende beelden.

De eerste entree van de grote componist verloopt minder stormachtig: geen welkom aan de deur, een beleefde portier die formaliteiten afhandelt, het orkest dat zich voorbereidt maar niet op- of omkijkt als Andriessen de zaal binnenkomt. Hij legt zijn plastic tasje op een stoel en wacht af. Enkele orkestleden stellen hem vragen over details in de partituur, de plaats van het slagwerk, de toon van de harpen. De muzikale samenwerking lijkt te beginnen. Ik verheug me erop, zegt Andriessen. Dan komt de directeur van het Concertgebouw hem een hand geven. Fijn dat je er bent zegt hij. Het moet wel, zegt Andriessen, het is toch een kindje dat geboren wordt. Hij noemt Jansons tussen neus en lippen door een bureaucraat en straalt uit al zijn poriën de vroegere rebel uit. Dat kan een moeizame bevalling worden. En regisseur Carmen Cobos laat de camera doordraaien, zoals ze voortdurend kleine, soms schrijnende situaties zal vastleggen.

Veel later pas zal Mariss Jansons de componist officieel aan het orkest voorstellen, maar dan zijn we al een tijdje met een knoop in de maag aan het kijken.

VANAF HET BEGIN zien we een documentaire die zich ontrolt als een psychologische thriller. Een bijna-botsing van

drie grootheden. Een wereldberoemde nog levende componist (Louis Andriessen), een wereldberoemde voorzichtige maestro (Jansons) en een wereldberoemd onwennig orkest (het Concertgebouworkest). Drie totaal verschillende grootheden die het de komende vijf dagen met elkaar zullen moeten roeien en dat zal niet makkelijk zijn. *Imperfect Harmony*. Gelijkstemmigheid met een rafelrand.

De storm van buiten zet zich binnen, maar dan onderhuids, geweldloos, voort.

EEN STUKJE voorgeschiedenis.

In de opwindende jaren 60 schudden Louis Andriessen en zijn muzikale geestverwanten de 'elitaire' klassieke muziekwereld op door de actie *Notenkraker* (1969), waarbij ze de kantoren van het Concertgebouw bezetten en een concert verstoorden. Symfonieorkesten en het geijkte repertoire waren uit de tijd en de belangrijkste Nederlandse componist heeft zich sindsdien verre gehouden van het belangrijkste symfonieorkest. Hij componeerde voor zijn eigen ensembles voor moderne muziek, werkte met verwanten als Reinbert de Leeuw en Willem Breuker.

Totdat dat verzoek uit het Concertgebouw kwam. Wij vierten ons 125-jarige bestaan en willen een nieuw stuk van jou uitvoeren.

Zeven jaar heeft hij erover nagedacht.

Hij moest over oude schaduwen heen-springen.

Maar dat moest het Concertgebouw (orkest) ook.

Er moest heel veel gepraat worden. Er waren voorwaarden en eisen over de grootte van het ensemble (de helft van de strijkers weg) en nieuw toe te voegen voor het orkest ongebruikelijke instrumenten (zoals een sopraninosax en een verstemde harp).

Die werden ingewilligd.

En toch bleef het een hele stap. Vooral voor Andriessen. Er moest een halve eeuw oude strijdbijl begraven worden. Hij bleef nadenken.

Tot hij een heus visioen kreeg van zijn overleden vader, de componist Hendrik Andriessen, Louis' grote voorbeeld, en in dat visioen zei de vader tegen de zoon: 'Doe het maar.' Alsof hij zei: 'Je puberteit is voorbij, word volwassen.'

En zo geschiedde.

44 jaar na Actie Notenkraker beginnen

Louis Andriessen (r) en Mariss Jansons

de repetities voor het jubileumconcert, voor het belangrijke, diepzinnige, spirituele stuk *Mysteriën*, 'een hommage aan de liefde, van een zoon aan zijn vader, van een echtgenoot aan zijn vrouw,' schreef *Het Parool*.

DE VIJF REPETITIEDAGEN zullen stroef en zwaar zijn. Een te korte repetitie-tijd voor een complexe compositie, een dirigent die niet vertrouwd is met Andriessens muziek, een orkest dat van een gehoorzaam symfonieorkest omgesmeed moet worden in de richting van het eigenzinnige ensemble waar Andriessen aan gewend is.

En dan: een levende componist die tandenknarsend ver achter de dirigent moet zitten terwijl hij het idee heeft dat de dirigent niet aanvoelt hoe het orkest uiteindelijk moet klinken. Andriessen is ongeduldig, Jansons is behoedzaam. Vraagt Andriessen af en toe wat hij bedoeld heeft met bepaalde aanduidingen in de partituur. 'Wat doen we met *molto forte* en *piu forte*?' vraagt hij. 'Maakt niet uit,' zegt Andriessen. 'Geen verschil?' vraagt Jansons verbaasd. 'Is niet belangrijk,' zegt Andriessen. 'Maar hoe moeten ze het spelen?' vraagt Jansons wanhopig. 'Ik zal het de koperblazers uitleggen,' zegt Andriessen. 'Dat zijn m'n vrienden. Het komt alleen op je oren aan.'

Later zal hij keer op keer benadrukken dat de orkestleden moeten luisteren naar elkaar en met hun oren moeten reageren, niet altijd de soms slordige papieren aanwijzingen moeten volgen. Kleine botsingen

van culturen: de eigenzinnige ensembles waarmee Andriessen altijd heeft gewerkt en de precieze, formelere benadering van Jansons en het gehoorzame orkest.

Dat werkt met Mahler, Strauss of andere dode componisten. Maar Andriessen is springlevend en zit erbij. Ver achter Jansons, maar niet naast hem. Veelzeggende opstelling die moeizame situaties en beelden oplevert.

Zo zijn er veel spannende momenten. Ze komen erop neer dat Andriessen, zeker de eerste repetitiedagen, waarin iedereen aan elkaar moet wennen en moet komen tot die ultieme uitvoering, zich verbijst, ergert, opwindt, maar naar het orkest en de dirigent toe beleefd en opgewekt blijft. Het is subliem, het gaat fantastisch, zegt hij, om de moed erin te houden. Stoom afblazen doet hij tegen de camera. Sissend: 'De kinderen (= orkestleden) vinden het mooi, maar hij (Jansons) vindt mij niks.' Het worden eenzame dagen voor Andriessen, die alleen de filmploeg lijkt te hebben als bondgenoot. De lichaamstaal van de orkestleden spreekt ook boekdelen: wanhopig rollende ogen, gezucht, onderling gegiechel als in een schoolklas. Een geschenk voor de filmmaakster, overigens, die alle nuances minutieus mocht vastleggen. Naar de ergernissen en wanhoop van Jansons kunnen we alleen maar raden: de film is vanuit Andriessens perspectief gemaakt.

Later in het proces komen twee vrienden van Andriessen (Erik Voermans en Martijn Padding) stukken repetitie bijwonen, en dan trekken de wolken op. Dan wordt hij begrepen en wordt zijn gemopper ook gesust.

Het is een wonder hoe dit moeizame (veel te korte) repetitieproces tot iets moois heeft geleid. Hoe de componist-dwarsligger en de maestro-bureaucraat met enorme inzet van beide kanten tot elkaar zijn gekomen en hoe *Mysteriën* tot een geprezen uitvoering kwam.

Dat wonder heeft tot een spannende en leerzame documentaire geleid. ←

CLOSE UP: IMPERFECT HARMONY, DONDERDAG, NEDERLAND 2, 23:00 UUR

Documentaire van Carmen Cobos over muzikale controle, belicht via een confrontatie tussen twee maestro's: de rebelse avant-gardist en bekendste componist van Nederland, Louis Andriessen, en de chef-dirigent van het Koninklijk Concertgebouworkest in Amsterdam, Mariss Jansons.